

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

OSCA

EXCURSIÓ ARTÍSTICA PER LA CIUTAT

(Acabament)

SANT Pere *lo Vell* era un monument romànic del segle XII al XIII, situat dintre d'Osca, molt derrocat, que acaba de resucitar mercès a la protecció que meresqué del il·lustrat historiador y estadista Anton Cánovas del Castillo, qui hi abocà 'l diner necessari a sa colossal restauració. No del tot completada, puix la bella porta principal s'ha apuntalat modernament. Interessant com aquesta, es l'altra segona porta representant l'adoració dels reys, que comunica son característich claustre ab la iglesia. L'interior, bastant desfigurat, conserva sa primitiva planta: es de tres naus.

Lo claustre es del més pur romànic, ab sepulcres dels segles XII al XV¹, a les vores: té pronunciat sabor monacal. En la seva vasta restauració se procurà copiar fidelment los vells capitells, conservant-ne lo major nombre possible y portant los altres al museu. Com a ben interessants hi anotarem los que figuren una dòna alletant dugues serpents y la lluyta del home ab la fera, que l'art romànic de tot lo món cuidà de reproduhir en sos monuments, y que tant refermada estigué en la segona sèu barcelonina, segons se pot veure en los tres plafons que's conserven davant la iglesia de Santa Clara a la porta de Sant Ibo.

Sant Pere *lo Vell* es lo santuari dels recorts històrichs: tumba del savi religiós y famós rey Ramir, salvador de la independència aragonesa, nos ha de recordar nostre Comtat de Barcelona, en lo segle XI, y al famós abat Frotart, de Sant Pons de Tomeres,

1) Les inscripcions d'aquests sepulcres han sigut en gran part publicades per Ainsa y reproduhides per Piferrer y Quadrado.

vingut com a legat del Papa, per arreglar lo mal estat de les iglesies dels reyalmes cristians d'Espanya. Estigué diferents vegades a



SANT PERE «LO VELL»: PORTA FORANA

Barcelona, ahont particulars li mostraren gran estima, legant-li cases y terres, prò sense arribar al extrem dels aragonesos, los qui entregaren a Sant Pons de Tomeres, la vila de Jaca, al pèndrela als sarrahins y restablir son episcopat. Les dues dominacions, la del Bisbe y del Abat, portaren dificultats a Jaca, que arreglaren lo

bisbe d'Osca, lo rey Pere d'Aragó y l'arquebisbe de Tarragona. La bona voluntat del abat Frotart li valgué que lo bisbe d'Osca li cedís lo monestir de Sant Pere *lo Vell* (1098), ahont hi establí una comunitat de monjos francesos, morint al any següent tant cèlebre



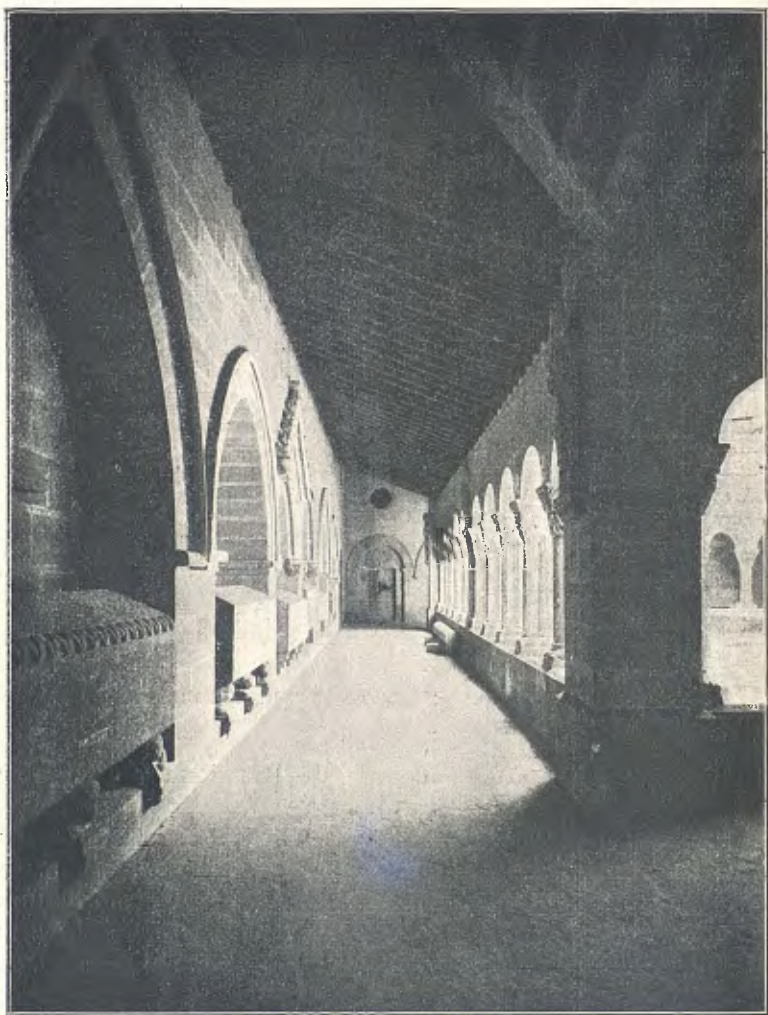
SANT PERE «LO VELL»: PORTA INTERIOR DEL CLAUSTRE

abat y que tant bé féu al comtat de Barcelona y al reyalme d'Aragó¹.

Del vast convent de Sant Francesch, qual iglesia, moderna, poca cosa diu al art, n'havem de treure a relluir una bella imatge de la Verge Maria, ab lo nin Jesús al braç, de o'50 m. d'altura, ab cenefa de metall y l'inscripció: *Ave Maria Gracia Plena*. La guarden les monges dins sa clausura. Es obra segurament del segle XIV.

Entre les parroquies d'Osca devem mentar en la de Sant Llorens, un barroch, prò esbelt campanar. Fou reconstruida en 1608, conservant detalls gòtics, com dotze pedestals sostinguts per los dotze signes del zodíach. Los seus dos reliquiariis d'argent de Sant

1) *Histoire Générale du Languedoc* (Tolosa, 1876), vol. III, pàg. 508.



SANT PERE «LO VELL»: LO CLAUSTRE.

Llorens¹ y de Sant Orenci, són obres d'orfebreria recomanables del segle XVI al XVII. Assenyaladament lo darrer, per son preciós fris, ahont en cinch alts relleus d'orfebreria se reproduueixen altres



SANT PERE «LO VELL»: CAPITELL DEL CLAUSTRE
FIGURANT LA LLUYTA DEL HOME AB LA FERA

1) Osca sosté la discussió sobre la veritable patria de Sant Llorens. Entre los escrits publicats a dit propòsit se troba la ja rara monografia d'Uztarroz, *Defensa de la patria del invencible martyr San Laurencio. Escrivela el Dr. Juan Francisco Andres de Vztarroz. A la Ciudad de Huesca*; portada gravada ab un Sant Llorens ab les parrelles y escuts d'Aragó y Osca a dreta y esquerra.



SANT FRANCESC: IMATGE DEL SEGLE XIV

tants episodis de la vida del sant oscense, tots ells de bona composició y esmerada factura.

Si desitgem visitar més monuments notables d'Osca, comencem a sortir cap a les afòres, vers l'Isuela. Allí, a prop d'una bella salzareda, nos deturarem en la interessant iglesia de *las Miguelas*, com se designa vulgarment a una antiga parroquia dedicada a Sant Miquel, des que's convertí en convent de monges carmelitanes en 1623. En la vella acta de fundació del 1110, les *trenta passes* o *sagrera*, usualment donada entorn de les

iglesies, les consagrà personalment lo rey d'Aragó, qui, en presència del bisbe, de la cort y dels ciutadans que alabaven a Déu y al Sant Arcàngel, baixà del cavall y, caminant, designà l'espay sagrat.

La iglesia de Sant Miquel, barreja de romànic y gòtic, obra en lo segle XIII, té un feixuch y quadrat cloquer, indicat per la veu popular com a torra dels murs de la ciutat.

De Sant Miquel fem via a una plana ahont se suposa tinguda



SANT LLORENS: RELIQUIARI DE SANT ORENCI

OBRA DEL SEGLE XVI AL XVII

la batalla d'Alcoraz (1096), qual conseqüència fou la rendició d'Osca als cristians. Una tradició posterior pretén que en aquella batalla (a igual que a Barcelona en 987, al recobrar-la d'Almançor) Sant Jordi hi aparegué combatint. Per çò se li alçà una capella, qual construcció present s'atraçarà al segle XIV o XV. Una inscripció del fris explica'l fet.

Al bell mitg d'altra plana està la iglesia de la Mare de Déu de



IGLESIA DEL MONASTIR DE SANT MIQUEL



MARE DE DÉU DE SALAS: ASPECTE GENERAL DEL TEMPLE



CAPELLA DE SANT JORDI A AICORAZ

OBRA DEL SEGLE XIV O XV

Salas, o per altre nom «de la Huerta», qual portalada bizantina del segle XIII, mostra sis archs en gradació, ab capitells uniformes. L'interior es modern. Al desaparèixer lo vell temple se perdria també un inapreciable treball d'orfebreria catalana, ço es, un tríp-tich de plata donat per Pere lo Cerimoniós. Que era obra de nostra terra, ho mostrava l'inscripció feta gravar en català per dit monarca, no obstant de destinar-la a un lloch del Aragó¹.

La iglesia de la Mare de Déu de Salas se compon de dos parts, pertanyents a dos estils prou diferents. Lo més antic lo constitueix lo cos principal de la iglesia y lo cloquer. Aquest darrer, fexuch y quadrat, es parió del de Sant Miquel, si bé més senzill. En cambi, lo frontispici es remarcable, tant per sa riquesa com per presentar la barreja del romànic y gòtic, tant característica en algunes iglesies d'Osca. La riquesa dels calats que formen les sues set arcuacions, se combina prou bé ab lo gran diàmetre del rosetó, que malhauradament trenca en sa part inferior una petita teulada afegida posteriorment per mà barruera, al erigir-se lo més modern edifici.

La segona obra, construïda en lo segle XVI, es altre exemplar de les construccions aragoneses de rajola, que tant abunden.

Un recort històric de Salas nos surt al pas. Uns estatuts del gremi dels sabaters que allí s'instalaren en la Edat Mitjana. Pertanyen al any 1333 y comensen: *Esta es la carta de la confratria de los Çapateros de la Ciudad Duesca feyta a honor de la benaventurada sancta Ana madre de la virgen santa Maria madre del nuestro senyor Jhesu xpto. et del altar de la dita santa Anna construido et hedificado a reuerencia daquella en la Ecclesia de santa Maria de salas por la muyt alta e poderosa senhora donna leonor por la gracia de dios Reyna Daragon et senhora nuestra en la forma que se sigue, etc.*

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

Clixés de JULI SOLER Y SANTALÓ

1) Piferrer y Quadrado la copien íntegrament: segons deya, lo Rey lo feu fer «en esmene e satisfació de cert nombre de lantes d'argent, les quals, lo dit Senyor feu pendre de la dita esgleya per mans del governador Daragó. per gran necessitat de la guerra de Castella, com no agués de que pagar los soldats», etc.

LA CLAUSURA DEL REFUGI-GUARDAT D'ULL DE TER

QUIN Setembre més dolent pera l'excursionista! Pluges cada dia; boires y neus a montanya; a Camprodon divuit dies seguits de ploure a una hora o altra, al matí o a la tarda.

Al mitg-dia del 17 d'aquest mes rebérem un aereograma d'Ull de Ter, trasmès pels coloms missatgers, anunciant que hi havia 13 centímetres de neu y que la nevada arribava fins al Pla dels Hospitalets. Estava determinada la clausura del Refugi-guardat pera'l dia 18, y volíem ser-hi. Quina ocasió més propícia la de trobar nevada la montanya!

Determinàrem marxar aquell mateix dia, si bé'l temps no's presentava gens favorable.

A les dugues de la tarda sortírem cap a Set Cases en una tartana. El camí es molt dolent pera la circulació rodada, y ho era molt més després de tants dies de pluges. Els de Set Cases l'acaben de malmetre etzibant grosses pedres al mitg del pas ab tota la mala intenció imaginable. Ab aquestes condicions no cal dir que'l viatge fou una sagesgada continua. Més amunt de Vilallonga'l cel se cobrí negrament y els núvols ens deixaren anar un desfet d'aigua, lo qual ens féu témer que'ns privaria de tirar endavant l'excursió. A l'arribar a Set Cases havia parat de ploure, tirava la tramontana, y dret al nord s'entreveya, a l'horitzó, algun ull de blau.

Decidírem emprendre la marxa a peu. No podíem perdre temps perquè eren ja les quatre de la tarda, y, per molt que'ns afanyessim, teníem d'arribar fosc al Xalet.

El temps anava aguantant-se. Remontàrem la pedregosa vall de Querlat; els bells saltants d'aigua de Sagalisans anaven plens y rumbosos, oferint festosos cayents. El Gra de Fajol, sempre atrayent y hermós de colorit y de ratlles, presentava esplèndit cop de vista, destacant-se ses angulositats, penyals y estimballs entre enjogaçades boires. Penetràrem en l'incomparable Estret de Murens; les ombres del cayent de la tarda y de les grisenques y esquinsades nuvolades li donaven un aspecte altament misteriós.

A la Font del Sauc un petit ruixim després de les bromes, acompanyat d'un griso fredorós, ens féu escursar el petit descans que hi férem. Guanyàrem la pujada dels Hospitalets, y dalt del Pla vegerem ja la silueta ombrosa del Xalet confonent sa entonació ab la dels grenys rocosos de l'aresta del puig dels Lladres.

Atravessàrem la ribera de La Portella y emprenguerem l'ascens a Ull de Ter per la pujada dels Recons, esplèndit trajecte de bellesa y poesia. Les ombres de la nit avançaven y les immenses tarteres, els gegantescs davassalls de roques y els enteres penyals de Gra de Fajol oferien fantàstic y tenebrós aspecte. Bufava freda tramontana que'ns llençava la neu dels cims a la cara, ferint-nos la pell com fiblades fetes per puntetes d'agulla. Ben aviat trepitjàrem neu, y a poc més de les set arribavem al Xalet-refugi, ben fosc ja del tot.

La tramontana netejà de núvols tota la volta del cel y escombrà bona part de la neu; la temperatura baixà a la nit sota zero, y el vent impetuós, bufant ab gran terratrèmol, feia un soroll esgarriós. Que bé s'estava en el menjador del Xalet, ab bon foc a la llar y davant d'un bon sopar que'ns féu servir en Rigart, el simpàtic administrador del Refugi!

Al voltant del foc s'hi acoblaren els fusters y paletes, quatre o cinc en junt, que acabaven de donar les últimes mans a les obres del Xalet. Y era curiós d'observar que aquella bona gent, algun dels quals era ja'l tercer any que treballava en el Xalet, s'havien anat enamorant tant dels encisos de la bella naturalesa, que llurs converses requeyen en botànica y mineralogia popular; tots coneixien herbes y plantes de propietats exquisides y especials, moltes d'elles curatives; sabien els indrets aont se trobaven; eren coneixedors de les flors més rares y xamoses, de pedres y minerals bells o rics; referien excursions a tal o qual cim o indret, en moments de descans de la feina efectuades, y comentaven intents de cacera als isarts y a les perdius blanques.

L'endemà al mitg-dia poguerem observar que a l'anar dret avall, dret a vila, dret a la vulgaritat de la vida, aquells bons fills del treball marxaven concirosos, no sabien acabar de despedir-se d'aquells llocs idealisadors y preuats y la recansa y un prematur anyorament se marcava en llurs semblants.

Molt bé passàrem la nit al Xalet. L'endemà al matí el cel estava ras y serè, els horitzons eren claríssims y les llunyanes montanyes de la Garrotxa se dibuixaven molt netament. Feya fret; el vent havia parat; els sots y la gran bassa d'aigua de prop del Xalet tenien una bona gruixa de glaç y la neu emmantellava encara tots els cims y altes cayents.

Volguerem aprofitar el dematí pera fer una bella excursió. Pujàrem al coll de la Marrana, y per damunt de la neu y de la grossa tartera escalàrem el puig de Bastiments (2.881 m. d'altitud). El panorama era esplèndit per la claredat del dia y la netedat dels

horitzons. Puigmal, Canigó, Costabona, pics de l'Infern y de la Vaca, Gra de Fajol, la serra del Catllar, pic de la Dòna, en una paraula, tots els cims de la carena y de les més altes ramificacions estaven blancs de neu, com blanques també, y d'una blancor pura y relluenta, restaven les vessants encarades al nord; la Coma de Bassibés y la Coma Mitjana'n tenien una espessa gruixa.

De Bastiments baixàrem a l'Esquena d'Ase, seguírem l'enasprada cresta, creuàrem el coll de la Geganta (2.633 m. d'alt.), atravessàrem el pla d'Umbriaga, aont hi havia ben bé un pam de neu, y assolírem el pic de la Dòna (2.714 m. d'alt.). Bellíssim y extens punt de vista. Retornàrem al coll de la Geganta, baixàrem per les aspres Xemeneyes, deixant de banda la gelada font de la Perdiu, a poc més d'un grau de temperatura, revoltàrem per desobre'l Clot de la Regalissia y férem el retorn a Ull de Ter.

El dinar estava a punt. Finit aquest, procedírem a l'acte de la clausura, deixant obert l'edifici acabat de construir, que quedarà utilizable tot l'any pera excursionistes y vianants.

Bé'n podem estar contents de l'èxit obtingut per nostre primer Refugi de Montanya. Ab tot y les circumstancies desconsoladores que ha atravesat la nostra terra, que han fet minvar enguany arreu y notablement el contingent excursionista, el Xalet ha estat força y relativament concorregut. El tracte que s'hi ha donat ha sigut elogiat per tothom. Ni una sola queixa ha vingut fins a nosaltres, y l'administrador senyor Rigart ha rebut mostres de consideració molt expressives de part d'alguns dels excursionistes que han utilitzat el Refugi. El lloc d'emplaçament ha sigut elogiat per tothom, pels serveys que ve destinat a prestar als aimadors de les montanyes. Nostres vehins de les vessants oposades de Pireneu han utilitzat, en gran nombre, els avantatges del Refugi, y bé's pot senyalar que sols hostes de la part de França y algun excursionista anglès pernoctaren en el mes de Juliol en el Refugi, després del dia de sa inauguració. En el mes d'Agost foren ja de tots indrets els assistents, y es pot gaire bé dir que a fi d'Agost terminà la temporada, per quant la persistència del mal temps en la primera quinzena de Setembre impossibilità les excursions a montanya. Entre'ls visitants al Xalet devem mentar al doctor Mengel, director de l'Observatori Meteorològic y magnètic de Perpinyà, qui deixà escrites en el llibre d'honor del Refugi frases encomiàstiques referents al mateix y a l'obra de nostre CENTRE EXCURSIONISTA.

Tenim ademés motius fundats pera esperar que entitats excursionistes franceses ens ajudaran en la tasca de fer viables les comu-

nicacions ab el Xalet; que serà un fet la construcció d'un camí que uneixi'l Xalet d'Ull de Ter ab el del Canigó; que quedarà convenientment arreglat el del Vernet a la Portella de Mantet, y que M. Carbonell, propietari de l'establiment de La Preste, té'l propòsit de construir un bon camí de ferradura del propi establiment al nostre Refugi. Si's consegueix millorar el camí que del Xalet va a l'establiment de Thués, arreglant un bon passant per les gorges de Querançà; si's construeix el camí projectat desde Ribes per les gorges del Freser, y si's porta a cap, per últim, el camí forestal a l'alta vall del Ter, quedarà arrodonida l'obra del CENTRE EXCURSIONISTA, y el Refugi d'Ull de Ter complirà plenament el seu objecte de facilitar les excursions a les altes y interessants montanyes que l'envolten, a les amagades y precioses valls, als estanys de Querançà, als de les comes de l'Infern y de Bassibés y a tantes altres preciositats amagades en aquelles altes y apartades serralades.

Terminat el Refugi-guardat y l'altre edifici isolat, destinat a quadres pera les cavalleries en la part baixa, y a Refugi obert tot l'any en la part alta, falten ara alguns detalls a realisar y especialment el montatge de l'observatori meteorològic y astronòmic, que tant d'interès y utilitat té d'oferir a tots els homes de ciencia y a tots els aimants de la cultura de nostra terra.

A força de treball y d'entusiasme, y mercès al bon concurs material dels socis del CENTRE y d'entitats y persones de tot Catalunya afectes a la nostra obra civilisadora, no'ns han mancat recursos, fins avuy, pera portar a cap la construcció de l'edifici y el seu amoblament y utilatge; hem d'esperar, doncs, que, pera rematar els treballs, cobrir les atencions descobertes y montar l'observatori científic, no'ns tenen tampoc de mancar els auxilis materials pecuniaris convenients, y que l'estiu vinent podrem mostrar a les societats germanes federades de l'altra vessant del Pireneu el termini total de la nostra obra, que galantment vingueren a principis d'aquest estiu a inaugurar.

Fem, doncs, una crida potent a totes les persones de bona voluntat, y tinguem plena confiança de que nostres veus no han d'esser desateses. — C. A. T.

SENYORIU DE LA VESCOMTAL FAMILIA MIRÓ

(Continuació)

Item si algun cors passant per los termens de bessora per soterar en altre loch Deu auer lo rector lo prat e treytures Empero que el sie present al cors com sie dins son terme ab son scola ab la creu e ab lo ssalispas equel acompanyo aytant com son terme tenra equell absoluere.

Item ssi alcuna translacio se fara dalcuna ossa qui dins la paroquia sie deu auer lo rector son salari per la missa si senidiu Epartalo deu auer XII. diners per treytures.

Item si la ossa hies aportada daltre loch Deu auer lo rector ses treytures e son salari per la missa sin diu.

Item si ossa es treyta del dit fossar de sent serni odaltre loch dins la paroquia hi es portada en altre loch Deu auer lo rector XII. diners per Cascun hom ho fembra Esies albat — VI. diners.

Item de penitencies deuen dar de Cascun alberch al Rector Cascun an — XII. diners o vna punya de fforment.

Item deuen aportar vna onferta.

Item vn palm de canela Elo Rector es tengut de dir vna missa per les animes de tots los benefytors daquell alberch he absoluere tots en lo sementiri Elo rector deulos certificar lo dia que per els cantara e sihison si no el deu fer son officii.

Item lo dia de nadal si misa del gal si diu e les matines deuen ouferir tots los pastors de cascun loch hon bestiar menut aye Ela misa maior deuen onferre totes les dones de cascun alberch.

Item lo delme deles oliues es entre lo rector cla sagristia mig per mig saul de muntanya e de sent quiro¹ qui es entre lo rector eles esglesies.

Item ffa lo mas Canut per cascuna festa annal elo dia de sent serni vna onferta de pa al rector eels mateys deuenla onferir.

Item parteixen lo Rector ab lo senyor lo delme del blat ede myll ha .v. e a IIII. zo es que lo rector pren .v. parts Elo senyor la .IIII.arta part.

Item ha lo delme lo rector en tot loch que sie quartal de senyor.

Item parteixen lo senyor elo rector. La venema Canem e Li. he safra mig per mig.

1) Se refereix a la de Sant Quirse, situada a una hora vers sol-ixent de Besora. Avui es exacrada.

Item parteixen lo Carnalatge e formatges, e lana, pols, e poles de poli ede uedels. lo senyor les dues parts elo rector la terça part Saul empero dels mases den codol eden steue qui es mig per mig.

Item lo delme de sent quiro zoes de blat de venema de myll de Canem de li de pols de lana de cabrits e daltres drets son entre lo Rector E sent quiro ha del blat lo rector .V. parts e sent quiro .IIII. de venema ede tot lalre mig per mig.

Item descriptures se deu dar al rector segons la ualor dela cosa Elo trebayl que lo rector naura apenre ea fer en publich.

Item deu auer lo rector el dia de sent serni — XII. diners del encenayll per la misa.

Item deu auer lo rector per cascuna festa de sent marti de sent esteue de sent quiro de santa Maria macdalena e de santa cilia' — XII. diners per la misa.

Item dela quadra de santa cicilia de terrers partexen lo rector de bessora ab los senyors dela quadra blat e miyll. a. v. ho a.IIIII.^{re} zoes lo rector .V. parts elos senyors abdos .IIII. parts. Item la uenema miyt per mygt Item canem e li a. v. e a. IIII. Item lo safra a mig per mitg. Item tot lo carnalatge e lana. partexen los senyors. les dues parts elo rector la terza part.

Aci comenze la dodalia o ordinacio de zo que la sagristia de bessora pren en los masos del dit Castell de lum de recinta dencenayll e daltres drets que li pertagnen dins lo castell ne la sagristia que es tenguda de fer.

Primerament deuen esser de la sagristia, totes capides dels infants ho infantes que dins lesglesia de sent serni sien bateyats que sie de parroquia de sent serni de bessora.

Item de nupcies deu auer la sagristia per les sposaylles dencener.

Item lo dia que les nupcies si faran deu auer la sagristia dencenayll.

Item Deu auer la sagristia dalbat qui sie soterat dins lo sementiri de bessora — IIII. diners per prat.

Item Deu auer la sagristia de cors de Capdal par prat — XII. diners.

Item si hom ho fembra lex mor dins lo loch ho terme de bessora ees aqui soterat deu auer la sagristia per prat — XII. diners.

Item si alcun cors de persona stranya es soterat dins lo sementiri de sent serni o en altre loch dins lo terme de bessora. Deu auer la sagristia — XII. diners per prat ho segons les facultats ho poder del defunt.

1) Aquests són titulars de capelles ermitanes de la parroquia.

Item si negun paroquia ho paroquiana del dit loch eligira sa sepultura en altre loch fora la paroquia de bessora. Deu dar a la sagristia—XII. diners per prat.

A continuació porta lo que pagava a la sagristia quiscun mas per llum, recinta y encenall, anomenant els següents, que suposo serien tots els que constituïen la parroquia: Les Cases, Torrents, Fons, Besora, Cabrit, Ventolrà, Ferrera, Casaguamira, Còdol, Còdol del Castell, Teleuda, Castell de Besora, Vila, Esteve, La Perela, Torre Canuda, Muntanyà, Casa Muntanera, Plans, La Serra, Socarrats y Codinassa. Aquest, a més, havia de tenir:

Vna lantia a sent serni dauent ede quaresma per dos ortals qui son ala porta de Casa del dit mas.

Item lencenyal del dia de sent serni es tot de la sagristia. saul XII. diners que ha lo rector per la misa elo sagrista deu fer la prouisio al rector e atots preueres e scolans que amisa seran aquell dia.

Item lo sagrista (?) Deu dar totes Caneles necessaries ales mises que dins lesglesia se cantaran axi en festes sollempnes eals diumenges e dies feriat eno feriat e fer recinta e dar Caneles lo dia de santa Maria canalie e fer ciris e uestiments calzes canedeles ensens elos seyns tenir en condret etotes altres coses que ala dita sglesia necessaries seran eles haye abaminar (?) e tenir en condret.

Item deu dar lo sagrista al rector si continua residencia fara tots los dies..... braza de Canela per obs de mises eper les lanties aecenre.

Quod est actum vicesima nona die mensis julii Anno (Anat.) Domini M. CCC. sexagesimo nono.

OSSEA

A uns dos kilòmetres al nord de Navés hi ha'l gran mas de can Feliu, ab l'hermosa capella de Santa Maria d'Ossea, que moltes iglesies parroquials envejarien. Al temps vell havia estada parroquia¹, y en nostres dies era sufragania de Linya, que suprimí'l bisbe Riu en 1897, quan l'arreglo parroquial de la diòcesi de Solsona. L'actual temple y ben esculpturat retaule es obra de l'any 1799². De l'avior d'aquesta iglesia poden donar bona mostra la

1) Documents particulars de Can Feliu.

2) Id. id.

Santa Maria y càlzer que'l bisbe Morgades se n'emportà al seu Museu de Vich, quan sa visita pastoral, de tristes recordances pera la diòcesi de Solsona, que la deixà nua d'obres d'art antigues.

En aquest lloc estava situat el castell d'Orsera, qual nom ha quedat trasmudat en Ossea. L'única notícia que n'he trobada es de l'any 1163, en qual data l'opulent cavaller Pere de Vilaró va donar-lo a l'Església de Solsona en el seu testament, otorgat el 5 de les idus de Novembre de l'any XXVII del rei Lluís *el Jove*¹.

TARASCÓ

Altre dels castells d'alguna importancia, al temps de la reconquesta, en els plans de Navés, fou el de Tarascó. A uns dos kilòmetres de Navés, vers a sol-ponent, hi ha encara la masoveria d'aquest nom. Al seu costat mateix s'alça un turó sobre 'l qual era edificada la torra y castell, y encara avuy pot veure-s algun troç de paret y distingir-se'l fossó que'l circuía al sol de vall del mateix.

Aquestes terres eren també de la familia Miró, a la qual ho vengué na Guilla, filla de Suniari de Malanyeu, anomenat també Guillem levita, en 1044. La venda consistí en un alou al lloc anomenat les Corts, — del qual resta memoria en el mas del mateix nom, — junt ab la parroquia de Sant Martí de Tarascó y les iglésies de Sant Cerní de Ginebrós y Sant Miquel de Marsinyac²

1) Arx. Epal. de Solsona, plec de Besora.

2) «In nomine domini ego Guilla vinditor sum uobis emtoribus meis Mironi prolis suniario. et uxore tue ermesindis. per hanc scripturam uindicionis mee uindo uobis alodem meum ipsum quem comparauit suniario genitori meo de malangeg que uocant Guillem leuita. Id sunt terris et uineis. chasas cum soolis et chasalibus. ortalibus et arboribus pomiferis uel impomiferis. et molinar .I. et medietate de alio. et ipso puig et capud aquis de ipsos mulinars. et eorum decursibus et pertinenciis. Similiter et ipsa parroquia de sancti martini cum suis terminis quos iam preteritos abuit. cum ipsa ecclesia Sancti saturnini. qui est in genebros. Et ipsa ecclesia Sancti michaelis que uocant de marcingango. cum ipsas decimas et oblaciones qui inde exire debent cum ipsum censum et omnem funcionem. Et hec omnia. est in comitatum orgellitense in apendicio ualle lortensis. Et aduenit mihi hec omnia per scripturam donacionis de supradicto suniario genitori meo. Et abet affrontaciones iam prelibatum alodem qui est in locum ubi dicunt cortis. qui fuerunt de loponi. qui est condam. De parte aquilonis. in saxum magnum. et in terras de spedal qui iam fuit. seu in ipso torrente qui discurrit de ipsos cherols usque in odera: et de meridie. in fonte bullidura. Et de occiduo in riuo de odera. De parte uero circi in uinea rrossell. infra istas affrontaciones includunt hec omnia supradicta. Et ipsa parrochia. de sancti martini cum ecclesia Sancti

La familia senyorial d'aquest castell tingué alguna importancia als sigles XI^e y XII^e, puix l'he trobada moltes vegades suscrivint documents al costat dels comtes d'Urgell; més, a la vinenta centuria, anà minvant la seva influencia de tal manera que, en 1201, Arnau de Tarascó, després de lluitar ab Arnau d'Altarriba, no sé per quins motius, vingueren a bona pau y concordia, posant aquell en poder d'aquest el seu cos y la seva honor y en la seva guarda y batllia, ab el cens d'una perna quiscun any.

A uns tres kilòmetres de Tarascó, vers al NE., hi ha les ruïnes del castell del Pujol, conegut avui ab el nom de Pujol-Melós, y tota la fàbrica del temple exacrat de Sant Andreu. El noble cavaller senyor d'aquest castell, «Dominus Arnaldus de podiolo miles»,

Saturnini qui est in genebros affrontant de parte orientis in parrochia*: Et sancti michahelis de marcingango cum illorum decimas et primiciis et oblationibus et ipsum censum et omnem funcionem. qui inde exire debet. Hec omnia cum ipso genebros. abet allrontaciones de parte orientis in parrochia de ipsa sillua. De meridie in silua seminada. uel parrochia de cleriana. de occiduo in parrochia de besora. siue in terrers. et ascendit in curte sancti petri. siue ingelangano. De parte uero circi in paarochia de galten. siue in monte busine. Qantum istas affrontaciones includunt de supradictum alodem terras et uineas. chasas et casalibus et ortalibus. et arboribus cum ipso puig et ipsos molendins et mulinars cum capud aquis et eorum decursibus. Et parrochia sancti martini. cum ecclesia sancti Saturnini et sancti michahelis cum illorum decimas et oblationes cum censum et omnem funcionem qui inde exire bebet sic uindo uobis totum ab integrum Quantum ibid(em) abeo uel abere debeo. per ullasque aoces. cum exiis. et regresiis earum et omnem illorum pertinentiis. Et accepi de uos precium Solidos mille ualentem xx vncias. et ego de ipse eosque recepi. Et pace factum est. Quem uero hec omnia que uobis uindo. de meo iure in uestro dominio trado ad proprium ad omnia quecumque uolueritis facere. donandi uidendi comitandi. liberam abeat. in dei nomine potestatem. Quod si ego uinditor aut ulus omo Comes uicarius uilicus auctor procurator uel hii qui regia iusione petent uel requirent. aut aliqua aposita persona qui contra hanc ista karta uindicionis uenerit ad inrumpendum aut ego ipse uenero. non hoc ualeam aut aliquis ualeat uindicare quod requirit set componam aut componat uobis in duplo ista hec omnia superius scripta cum omnem illorum inmelioracionem quantum ad eodem tepore fuerit inmelioratum et in antea ista scriptura infringere non permittat set in omnibus plenissimam obtineat suum roborem. Facta est ista karta uindicionis xiiii^o kalendas nouember anno xiiii renanta Aianrici rege Sig ✠ num Gilla qui ista karta rogauit scribere et testes tradidit ad roborandum Sig ✠ num Gilelm esclua Sig ✠ num Dalmaç gisad Sig ✠ num bernard bono filio Sig ✠ num Ermengod gisad = RADVLVVS presbiter rogatus scripsit et ✠ die et anno quod supra».

Arx. Epal. de Solsona, plec de Valldelort.

*) En aquest troç se veu clarament que l'escriptor va errar-se, y trenca 'l sentit pera posar-hi lo que s'havia descuidat. Ho copio com està en el document.

posseïa en 1289, en lliure y franc alou, el castell de Tarascó, qui al 4 de les idus de Janer hi va establir en enfiteusis a Guillem, fill de Berenguera de Soldevila, ab la prestació de la quarta part dels explets de blat, venema, olives, aglans, ametlles, canem y lli, y el delme y primícia de blat, venema, canem y lli pera Sant Martí de Tarascó, dintre qual parroquia estava aquest castell. Li dóna a més el senyor un hort y una «barchera», per lo qual haurà de fer-li'l cens d'un parell de gallines. Tindrà de treballar-ho tot a ús de la terra y no podrà llevar cap explet sense que hi sia'l senyor o el seu nunci, al qual, sempre que hi vaja, haurà de donar estàtica a ses propies messions d'aquest. Podrà tallar bigues y fustes pera la conservació de les cases actuals y per si vol construir-ne de noves. L'enfranqueix d'exorquia, intestia y cugucia, per tot lo que li paga en Soldevila cincents sous barcelonesos de tern.

Passats sis anys, cambiaren aquest contracte pel cens anual de dos sexters de forment, dos d'ordi y altres tants de civada, a la mesura de Cardona¹, una perna de carn salada de porc, equivalenta al preu de tres sous barcelonesos de tern, y un parell de gallines. Es reserva, en ell, el dret de remensa en les persones presentes y venidores, l'exorquia, cugucia y tots els altres usos que qualsevol senyor té en els homes propis y solius, exceptada l'intestia, de la qual l'enfranqueix pera sempre².

Dos anys més tart el referit cavaller, ab sa esposa Guillema, vengué, pel preu de mil quatrecents trenta sous barcelonesos de tern, en lliure y franc alou, an en Guillem, fill de Berenguer d'Altarriba, aquest castell ab totes les seves pertinencies, emprius, jurisdiccions, homes, fembres, intesties, exorquies, cugucies, terços, lluïsmes, reemcions, justícia de moneda y de sang, «et cum inuencionibus auri uel argenti uel cuiusque modi metalli vel monete cuiusque modi sit», lo que sembla indicar que's creien que hi havia metalls per aquelles encontrades; puix mai en cap dels molts documents que he llegits per l'estil havia trobada aquesta frase, que, a no ser aixís, significaria lo mateix que l'usual «de abyso usque in cœlum»³.

En 1404 n'era senyora na Elisenda, muller del mercader de Cardona Pere Zacort, qui'l vengué «cum fortitudine fortaliçis

1) Això y el suscriure, com a testimoni, un tal Calabuig, nom d'un mas vehí al Pujol de Planés, me fa dubtar si l'Arnau de Pujol es senyor d'aquest lloc del Pujol-Melós.

2) Arx. Epal. de Solsona, secció de papers, plec de Besora.

3) Lloc citat.

hospicio : : : : furnis er casalibus», a Pere Prestador, sacrista del monestir de Solsona y administrador de la Pabordria, en l'espíritual y temporal, pel preu de vuitcents sous barcelonesos de tern. Tal volta aquella senyora seria filla de la noble familia d'Altarriba, que en aquells temps residia a Cardona, y, com hem vist, era senyora de Tarascó. Aquesta va nomenar procurador al mercader de Solsona Jaume Zavila, pera que donés la corporal possessió al monestir de Solsona. En 1406, al 30 de Juny, se constituí aquest ab en Pere de Torrent, prior del monestir de Cornellà, y administrador de la Pabordria de Solsona, per autoritat apostolical, davant de les portes del castell de Tarascó, y tenint per la mà al dit Torrent, va dir en alta veu: «Jo Jacme çauila, Axi com a procurador dels honrats en P. çacort, e madona Elic. muyler sua..... met e pos uos Reuerent en .P. deç torrent, administrador desus dit, ela Esglea e Pebordria de solsona, els vostres succehidors, en les dites Esglea e Pebordria ara e en per tots temps en vera tenedeo e corporal possessió e propietat dels dits Monestir Esglea e Pebordria de tot aquest Castell de Tarascho ab homes e fembres, e ab totes rendes, drets, termens, e pertinencies daquell segons que myls e pus copiosament es estat venut als dits Esglea Monestir e Pebordria de Solsona..... e en la carta de venda..... feyta largament se conte. Et en senyal de vera e liurada possessio de totes aquestes coses met vos dit Reuerent en .P. deç torrent..... dins lo Castell de Tarascho». Dient aquestes paraules va fer-lo entrar dintre'l castell, aont entrats, digué'l nou possessor: «E jo reeb possessio e git ne vos». Y encontinent va gitar-lo del castell. Va cridar al prevere de Solsona Bartomeu Cirera, a qui féu pujar al cim de la torra, aont aquest va sonar un corn, y, després d'alguna pausa, va clamar en alta veu diferents vegades: «Tarascho per la Esglea de solsona e per lo senyor pabordre daquela». Acte seguit en Pere Deç-Torrent va destituir al batlle, va nombrar-ne de nou, y va gitar an en Jaume Ça-Vila del terme, y rebé homenatge dels homes de Tarascó, que regonegueren esser de remensa¹.

Poso tant detallada aquesta presa de possessió per donar a conèixer les costums d'aquella època.

No molt lluny del castell de Tarascó, a uns doscents metres vers solponent, poden esser visitades encara les ruines de l'antic

1) Tot lo que he referit de Tarascó es tret de l'Arx. Epal. de Solsona, plec de Besora, secció de pergamins.

temple parroquial de Sant Martí de Tarascó. Aquesta parroquia tenia de sufragànies les de Sant Cerni de Ginebrós y Sant Miquel de Marsinyac, ab les quals, com consta en l'anterior document que transcriu, fou venuda, en 1044, a Miró Sunyer.

A una mitja hora de Tarascó hi havia'l mas de Montanyà (patria de l'hèroe del Bruc y canonge de la sèu de Manresa, Ramon



MONTANYÀ DE NAVÉS

Montanyà), que anava enriquint-se cada dia més y més, degut als fèrtils plans en mitg dels quals està assentada la gran pagesia; mentres que Tarascó, perdut el seu objecte com a fortalesa, havia passat a ser una pobra masoveria.

En el terme del mas Montanyà hi havia, en 1302, una capella baix l'invocació de Santa Maria y Sant Esteve.

Al 4 de les calendes de

Juliol del mateix any, en Ferrari Graell de Borredà va donar a la referida capella y al prevere Guillem de Besora'l mas de Montanyà, ab la condició que aquest havia de dar el quart de tots els explets a l'esmentada capella, a la qual donà també una feixa, que confrontava a solixent ab Aubareda, y ab Montanyà per les altres parts. En 1540 ja era arruïnat el lloc ont estava situada aquesta capella, «attenta dirruicione loci vbi dicta capella nunc sita est», qual situació no he pogut trobar, y en Pere Montanyà, del mas d'aquest nom, va demanar al bisbe d'Urgell que li permetés traslladar-la al costat de casa seva, lo que li fou concedit per Joan Pasqual, vicari general del bisbe Urries, ab data del 22 de Novembre. Al mateix temps estava també ensorrada l'iglesia de Sant Martí de Tarascó, y aquest bisbe disposà que totes les servituts de misses que de temps antic el rector de Besora estava obligat a celebrar en aquesta iglesia, per sí o pels seus vicaris, les celebrés en la de Sant Esteve de Montanyà, baix pena de cinquanta ducats. Concedí també a Joan Montanyà que hi trasladés la campana de Sant Martí y que en sa iglesia pogués fer carner pera tots els de dit mas; no

volent que per aquest servei, ni per la traslació del carner y campana, se'n seguís cap perjudici al rector de Besora o successors en llurs drets parroquials y emoluments¹. Cinc anys després ja era construïda la nova iglesia de Montanyà, que al 15 de Maig fou solemnement consagrada pel bisbe de Cirene Pere Gan, mestre en

1) «Franciscvs de vrries dei et apostolice Sedis gracia vrgellensis Epus. Dilectis nobis in chisto vniuersis et singulis presbyteris curatis et non curatis per ciuitatem et diocesim vrgellensem constitutis ad quos spectet Salutem in domino Noueritis quia ex informacione nobis ministrata notorie constitit et constat Ecclesiam sub inuocatione sancti martini infra parrochiam sancti Saturnini de Besora nostre vrgellensis diocesis fore ac esse dirutam ac quasi omnino demolitam ac mansum qui circa dictam ecclesiam erat fore ac esse per dominum directum amortizatum nulluniquè ibidem esse alium populum Et constat mansum dictum de tarasco nunc sic amortizatum possideri per Joannem muntanya mansi de muntanya prefate parrochie de Besora et sic nullius alterius interesse Pro tanto viso consensu venerabilis petri col... ies rectoris dicte parrochialis ecclesie de besora aut per venerabilem Joannem camps presbyterum eius procuratorem etc..... prouidimus disposuimus et dispensamus prout prouidemus disponimus et dispensamus seruitutem missarum celebrandarum que antiquitus fieri solebat in dicta dirupta ecclesia Sancti Martini transferri in ecclesiam Santi Estephani de muntanya Mandando prefato rectori de besora suisque successoribus et vicariis sub pena obediencie et quinquaginta ducatorum Quatenus prefatam seruitutem que antiquitus fieri solebat in dicta ecclesia Sancti Martini de cetero faciat ac faciant in dicta ecclesia Sancti Stephani de muntanya et non alibi dando licenciam cum presentibus prefato Joanni muntanya quod campanam que est in dicta ecclesia Sancti Martini transfferat ad dictam ecclesiam Santi Stephani et ibi eam ponat et posita.... ueat et conseruet suis propriis expensis Necnon dando licenciam dicto Joanni muntanya quod in dicta ecclesia Sancti Stephani faciat in quo ipse suiique successores ac omnes dicti mansi de muntanya si uelint sepeliantur sic tamen quod per dictum ser(uicium) ac campane translationem ac carnerium et sepulturam inde faciendam nullum fiat preiudicium dicto rectori de besora neque suis successoribus ecclesieque prefate parrochiali in suis iuribus parroquialibus et emolumentis. Dat. in castro nostro Sanahugie die decima nonis marcii Anno anatiuitate domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Quinto.»

Segueix a continuació, ab distint caràcter de lletra:

«Constitutus personaliter reuerendisimus frater Petrus gan magister in sacra Theologia in ecclesia Sancti Stephani incorporata intus domum Petri muntanya parrochie Sancti Saturnini de besora diocesis urgellensis dei gracia Episcopus et apostolice sedis gracia cirenensis Episcopus necnon venerabilis Petrus colones presbiter ac Rector uillasique et Joannes Comabella agricola parrochie Sancti Jacobi de codonyet et franciscus Vantoldra agricola dicte parrochie et ego Antonius torrentaller presbiter oc Rector ecclesie Sancte Margarite de naues dicte diocesis urgellensis et multi alii quorum nominadimitto breuiatatis causa die uidelicet jous titulata decima quinta maii anno Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Quinto per supra scriptum dominum Episcopum fuit consecrata suprascripta ecclesia Sancti Stephani dicte domus

Sagrada Teologia, acompanyat de Pere Colomer, rector de Besora, Francesc Pelós, prevere de Vilaseca, y Anton Torrentaller, rector de Navés, y multitud de poble¹.

En el mateix any, 1545, Pere Montanyà féu un llegat en el seu testament pera 'l retaule faedor en aquesta capella².

Encara que 'l transcrit document de l'any 1044, que 'ns parla de la parroquia de Sant Martí, no 'ns digui que aquesta es la de Tarascó, pot deduir-se per les confrontacions que senyala a solixent ab la parroquia de La Selva; a mitg-dia ab Seubassebrada y Clariana; a solponent ab les parroquies de Besora y Terrers, y puja vers a Sant Pere y Aguilenyà; y al nord ab la parroquia de Galtén y montanyes de Busa.

De la parroquia de Galtén no he pogut trobar la seva situació, ni cap record, y la de Terrers estava situada a uns quatre kilòmetres de Besora, vers al NO., de qual temple romanen encara les parets en ruïnes. Tenia per titular a Santa Cecília y era parroquia encara en 1265, en qual data 'l cavaller A. de Joval vengué al cavaller Br. de Besora tot lo que justament e injusta posseïa «in tota parrochia et termino sancte cecilie de terrers». A últims del sigle XVII encara s'hi celebrava, y conten els del país—crec que sense fonament—que hi havia hagut un convent, quals frares foren assassinats.

JOAN SERRA Y VILARÓ, PBRE.

(Acabarà)

de muntanya de quibus omnibus ego dictus Antonius Torrentaller cum presentibus manu propria fidem in dubium facio et ego Petrus colomes rector supradictus appono sig[✕] num suprascripta sunt uera.»

1) Aquestes notícies, com també 'l transcrit document, són tretes de cartes originals en pergami existents en el mas de Montanyà.

2) Arx. Epal. de Solsona, secció de papers, plec de Besora.

REVISTA DE REVISTES

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Maig de 1909.

Pràctica de les Excursions, per Josep Guitart; *Calendari Folk-lòric de la Comarca*; *Gacetilles curioses*, per Joaquim Sarret; *Cançonística popular* y *Paremiologia comarcana*. Comença després com a folletí la publicació de *Sumari dels Privilegis de Manresa*, per J. Sarret y Arbós.

Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, Maig-Agost de 1909.

126-31 julio 1909!; *Herrerías y Villaricos*, per M. R. de Berlanga; *Descobriment de pintures romàniques en el Bisbat de Vich*, per Josep Gudiol; *Bibliografia*; y varies Comunicacions.

Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones, Agost de 1909.

La Universidad de Valladolid, per C. Moral; *Los Calderones y el Monasterio de Nuestra Señora de Portaceli* (continuació), per J. Martí y Monsó; *Una excursión artística à Compostela*, per A. Díaz; y algun altre treball.

Touring, Setembre de 1909.

Escursione alle Isole Eolie, per L. V. Bertarelli; *Divagazioni sul Montenegro*, per P. Piola; *Il primo turismo*, per A. Mori; *La ferrovia del avvenire*, per F. Tujani; y altres.

L'Escursionista, Setembre de 1909.

Visita di monumenti ai Salbertrand ed all'impianto idro-elettrico di Chiomonte, per R. Brayda; *L'«Impianto» di Chiomonte*, per E. Barraja; *Punta Tersiva*, per A. Toro; *Gite individuali*.

Mitteilungen des D. und O. Alpenvereins, 31 d'Agost y 15 de Setembre de 1909.

Lechtal-Wanderung, per J. Mayr; *Der Hochtansing im oberen Eunstale*, per J. Draxler; *Verschiedenes*; etc.

The Alpine Journal, Agost de 1909.

The midde age of a mountaineer, per C. Schucter; *Mountaineering on ski*, per E. Russell Clarke; *Climbing on Lliwedd*, per A. W. Andrews; *New Expeditions*; *Alpine Notes*; etc.

Bulletin Pyrénéen, Agost de 1909.

Un officier géodésien aux Pyrénées, per H. Beraldi; *Etudes glaciaires dans les Pyrénées*, per L. Gaurier; *Itinéraires de Sallent à Bujaruelo*, per M. H.; y la *Chronique des Sociétés*.

Havem rebut també durant el mes O Instituto, de Coimbra; *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*, de Leiden; *Revista Catalane*, de Perpinyà; *Boletín de la Sociedad Geográfica*, de Madrid; *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos*, d'Orense; *Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón*, de Tortosa; *Revista de Menorca*; *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, de Palma; y altres de nostra capital. — E. V. R.

CRONICA DEL CENTRE

SETEMBRE DE 1909

SOCIS ENTRATS DURANT EL DARRER TRIMESTRE

SOCIS RESIDENTS: D. Isidro Mas y Serracant. — D. Marian de Vilar y Fontcuberta. — D. Pau Thalmann. — D. Lluís Puigdomenech. — D. Eduard Rifà. — D. Rafel Guardia y Gresà. — D. Gonçal Comella y Marsal. — D. Marian Ros y Soler. — D. Isidoro Pons y Bofill. — D.^a Joaquina Pons y Bofill. — D.^a Mercè Pons y Bofill. — D. Francisco de Moxó y de Sentmenat.

SOCIS DELEGATS: D.^a Lilla Viles y Wyman, a Boston.

EXCURSIONS COLECTIVES

AL MONTSENY. — Continuant la serie d'excursions curtes proposades per la Secció d'Esports de Montanya, el dia 7, en el darrer tren, sortiren cap a l'estació de Balenyà: ls seus socis senyors Barnola, Coll, Llongueras y Santamaria, continuant en carruatge fins al Brull, ont se quedà'l primer de dits senyors, emprenent els demés la pujada vers el cim de Matagalls. La nit no's presentava pas del tot bé; la boira s'havia anat ensenyorint de la montanya, envolquellant als excursionistes, cobrint tot el terror y l'espai, y permetent-los tant sols contemplar de tant en tant, y entremig de seguit llampegueig, fantàstiques y amenaçadores nuvolades. A quarts d'una de la matinada, y acompanyats d'algun que altre ruixat, arribaren a la Font de la Pomereta, acampant improvisadament entre boixos y brancatge.

Abans de trencar la nova aubada continuaren la marxa, dirigint-se directament vers Sant Andreu de La Castanya, ja que'l Matagalls continuava rodejat d'espessa boirada. Allí's reuniren novament ab el senyor Barnola y senyoretas Joaquina y Mercè Pons, acompanyats de ses respectives families, que hi pujaren desde'l Brull, retornant el mateix dia a Barcelona.

L'objecte principal d'aquesta sortida, apart l'intent de realisar ascensions nocturnes, era'l de posar-se d'acord ab D.^a Maria Bofill, viuda de Pons, propietaria de la casa de Sant Andreu de La Castanya, pera habilitar part de la mateixa com a refugi pera la pràctica dels esports d'hivern al Montseny, inaugurats ab tant bell èxit durant la passada hivernada. En altre lloc d'aquest numero parlem d'aquesta interessant qüestió.

A SANT LLORENÇ DEL MUNT. — El dia 25, en el darrer tren, sortiren cap a Tarrassa nostres consocis senyors Bombach, Coll y Serra, Berennes, Llongueras, Roig (Joan y Gabriel) y Santamaria, que, junt ab quatre bons amics d'aquella població, empengueren l'ascensió a la montanya de Sant

Llorenç. Es d'advertir que a darrers d'Agost s'havia realitzat ja altra excursió a dita serra junt ab diferents socis del «Centre Excursionista del Vallès», de Sabadell.

Nostres amics sortiren de Tarrassa al punt de la una de la matinada, y encara fosquejava quan arribaren al bell cim d'aquella alterosa montanya (1.120 ms. sobre'l nivell del mar). Del cim se dirigiren vers les coves del Drac y Simanya, y, voltejant el Montcau, davallaren a la nova carretera de Mura, dirigint-se vers Tarrassa, desde ont retornaren a nostra ciutat en el tren que a les cinc de la tarda surt d'aquella població.

La Secció d'Esports de Montanya té organitzada pera'l dia 2 del vinent Octubre una excursió *record* als cims del Montseny. Ne parlarem en el pròxim número.

EXCURSIONS INDIVIDUALS

A més de les que ja havem donat compte en els números anteriors, se n'han realitzat moltes y ben importants durant la passada estiuada. Entre elles se'ns ha donat notícia de les següents:

AL SPITZBERG. — Durant el passat mes de Juliol els nostres benivolguts consocis D. Rosendo Serra y D. Lluís Llagostera efectuaren un viatge a l'anomenat *país del sol de mitja nit*, o siga les regions més septentrionals de la Noruega y les viles de Spitzberg, terres totes que per llur elevada latitut geogràfica beneficien d'un sol que no's pon may en les cinc o sis setmanes que precedeixen y segueixen el solstici d'istiu.

Sortiren de Barcelona'l 25 de Juny, y, després de breus estades a París, Luxemburg, Aquisgran y Colonia, s'embarcaren a Hamburg el 8 de Juliol. Desde aquesta data fins el 30 del mateix mes, que tornaren a posar peu a terra en l'esmentat port, anaren recorrent l'accidentada y hermosíssima costa noruega, visitant els cèlebres fiords d'incomparable bellesa, y admirant les abundoses cascades, les gegantines geleres, les cales misterioses y els esculls feréstecs que, alternant ab illes de rialler aspecte, fan d'aquella costa una de les més originals y pintoresques del món. Feren diferents escales, detenint-se especialment a Bergen, Trondhjem, Tromsø y altres poblacions d'aspecte sumament típic y fins exòtic als ulls de meridionals, y continuaren alguna excursió a l'interior del país quan l'itinerari del vapor ho permetia. Desde'l cap Nord, punt el més septentrional d'Europa, feren rumbo a l'arxipèlac del Spitzberg, illes que fins fa pocs anys sols eren freqüentades a l'istiu per pescadors y balleners y pels exploradors que les prenién com a punt de sortida pera internar-se en el casquet polar. Quatre dies durà la navegació per aquelles mars desolades, creuant-se sovint ab colossals icebergs que anaven a la deriva y ab alguna ballena que fugia espaordida de la proximitat de la nau. Anaven internant-se per un verdader laberinte d'estrets y canals compresos entre illes solitaries y cantelludes montanyes cobertes arreu d'immenses geleres, y desembarcaren al Bell Sund o estret de la Cam-

pana, y a la Badia de l'Advent, aprop dels 80° de latitut, que marcà la més alta del viatge.

Ja de retorn, esmersàren quasi tot l'Agost visitant part d'Alemanya y les principals ciutats de l'Holanda y Bèlgica.

Segurament en algunes vetlles del pròxim hivern tindrem ocasió de sentir en el local del CENTRE les ressenyes y descripcions dels nostres companys, y, com anaven proveïts d'un bon aparell fotogràfic, podrem veure en projecció 'ls punts principals de tant interessant viatge.

A ANDORRA Y ASCENSIÓ A PEYRAFORCA. — Els dies 4, 5, 6, 7 y 8 del passat Setembre 'ls senyors Riera y Colom, Romà Pujol y Rigol y Font efectuaren aquesta interessant excursió pirenenca.

El primer dia sortiren de Bagà abans de trenc d'auba dret a la vall de Greixa, y, faldejant l'enasprat Moixaró, arribaren, després d'una bona marxa, al lloc anomenat Hospitalet, quan tot just les primeres llums del sol ixent rosaven els cimals de les vehines serres.

Després d'un petit descans, empengueren la forta pujada que mena dret a Coll de Jou, y, travessant la forta serralada que separa 'l Bergadà de la Cerdanya, baixaren dret a la magnífica plana ceretana, fent la descensió per entremitg dels boscos que encara guarda aquesta regió, tot donant una ullada a la grandiosa carcassa del Cadí, que aixeca per aquest cantó son llom, trencat per característiques canals de verticals escorralls, la canal del Vert, la del Crestall y altres, que tant belles emocions han proporcionat als excursionistes que les han visitades.

En la Font Lletera hi esmorzaren, y poc després, per Urus, Alp, Das, Escadars y per les hermoses carreteres que lliguen els poblets de la Cerdanya, arribaren a Bourg-Madame abans de les dotze.

Després de dinar, y passant per Puigcerdà, anaren seguint la carretera, vorejada per envellutats prats, a qual peu hi remoreja 'l Carol, que havia de menar-los al rònc poblet del mateix nom, coronat per alterosos cimals, y en qual lloc hi feren nit; una nit de tramontana udoladora.

A l'endemà empengueren la pujada dret a la vall de Campcardós, y abans de deixar la vall per qual fons hi salta 'l riu Carol, donaren una ullada al Puigmorens, per quals entranyes hi furguen una munió de treballadors obrint-hi la foradada, el *tinel* que diuen la gent del país, per ont hi ha de córrer el transpirenenc.

Resseguint la vall de Campcardós, per demés feréstega y de bells reconcs emboscats, anaren avençant tenint a l'enfront la remarcable silueta del Peyraforca, encesa pels primers tocs del sol ixent, que projectava sos raigs a través d'una atmòsfera puríssima.

El guia que prengueren a Carol havia assegurat a nostres companys que al cim de Peyraforca no hi havia pujat may ningú, més un cert vaquer de Porta que menava un bon remat de vaques, els assegurà que pujarien a Peyraforca, y tingué raó, perquè en menys de set quarts pujaren al cim

del *punxó*, que diuen ells, y que ja havia sigut petjat anteriorment per altres companys del CENTRE.

Aquesta ascensió es altament emocionant, perquè s'ha de fer veritable escalada, grimpant més d'una canal quasi vertical; y, finalment, a l'arribar al peu del *punxó* s'ha de guanyar aquest fent continues contraccions, pujant per entre les desigualtats que presenta 'l rocam en una pendent que no tindrà menys de 80° y voltada arreu d'engolidors precipicis.

El cim d'aquesta punxaguda montanya presenta un desigual planet d'un parell de metres quadrats y rodejat d'aplomats estimballs. Particularment el que mira pel cantó de Puigpadrós té alguns centenars de metres, causant un grandióss efecte l'estimar-hi algun roc, que queda fet pols a l'arribar a la pregonesa de la vall. Arriba aquest cim a uns 2.700 m., y, encara que no té molts llunyans punts de vista a causa d'estar voltat de cimals alterosos, produeix, per efecte de sa agudesa, l'ilusió de que s'estigui sospès en l'espai.

Feta la descensió per la Portella Blanca d'Andorra y faldejant el repeu de l'enlairat Puig Negre, sortiren a la Portella de Joan Antoni, de desde ont anaren a la regió lacustre del Cercle dels Pessons y naixement del riu Valira, y, seguint curs avall d'aquest riu, anaren a fer nit a Soldeu.

L'endemà, y seguint el curs del riu Valira, que s'esmuny pel fons d'hermosa vall rodejada d'alterosos cims de retallada silueta, seguiren pel camí de matxos, atravesant per entre 'ls nombrosos poblets escampats a lo llarg del curs del Valira: Encamp, Ordino, Meritxell, Les Escaldes, Andorra la Vella, Sant Julià, arribant a la Sèu a entrada de fosc, desde aont l'endemà, en l'automòbil que porta a Calaf, se dirigiren a dita població pera agafar el tren que'ls havia de retornar a Barcelona.

Per manca d'espai no parlem d'alguna altra de les nombroses excursions realitzades durant l'estiu per diferents companys y de diversos viatges efectuats per l'extranger.

Entre les primeres recordem les dels senyors Amat, Santamaria y Valls per Camprodon, Prats de Molló, Arles, Amelie-les-Bains, Perpinyà, Canet, Vilafranca, Vernet y Canigó; la dels senyors Parés y Rius y Matas per les valls d'Aran y Venasc; l'efectuada pels companys senyors Romaní y Puget per diferents comarques pirenenques; la del senyor Gaza per les regions del mitg-dia de França, etc.; y entre 'ls segons recordem els dels senyors Alfons Par, per Escocia; César A. Tell, per Alemanya; y Baltà de Cela, per Dinamarca, Bèlgica y Escandinavia.

SECCIÓ DE FOLK-LORE

Durant els mesos d'Agost y part de Setembre aquesta Secció va veure-s honrada ab la visita de la professora senyora Lilla Viles Wyman, de Boston (U. S. A.), que vingué expressament a fer-nos una visita pera estudiar nostres dances populars catalanes y mallorquines, y no cal dir que la

Secció de Folk-lore va fer tot lo que va poder perquè dita professora trobés totes les facilitats possibles per a'l millor èxit del seu estudi en aqueixa capital; de manera que's donaren en aqueix CENTRE diverses sessions de dances populars catalanes, les quals executà l'agrupació «La Dança», que dirigeix nostre consoci senyor Guasch, a més d'altres varies que organisà aqueixa Secció en altres llocs d'aqueixa capital, y d'haver-li facilitat desde aquí tot quant sigué possible perquè l'estada que féu a Mallorca fos profitosa per a'l seu estudi. L'impressió que li produïren les nostres dances bé prou ben expressat ho deixà en un article que escrigué expressament per a la publicació *Feminal*, en el qual demostrà lo molt agrahida que restà an aquesta Secció de Folk-lore y lo molt que li complagueren nostres dances. Dita senyora acceptà ab molt de gust nostra proposta d'esser a Boston (U. S. A.) el nostre soci delegat.

NOVES

El Congrès Pireneïsta de Bagnères-de-Bigorre. — Tal com havíem anunciat, el dia primer d'Agost prop passat va tenir lloc el citat Congrès de la Federació de Societats Pireneïstes, baix la presidència de M. Fortassin, alcalde de Bagnères, y actuant de secretari M. Labadie.

Després d'aprovar-se l'acta de la sessió anterior y de designar-se Burdeus com a lloc de reunió del nou Congrès que se celebrarà'l Març vinent, MM. Le Bondidier y Meillon feren diferents mocions referents a la designació de guies y servey d'informacions sobre l'estat de la neu a montanya. M. Belloc, delegat de la direcció Central del C. A. F., proposà, y aixís va acceptar-se, que totes les fotografies documentaries portin la data de la seva obtenció. M. de Saint-Saud féu una crida per pendre part en la suscripció al monument al Comte Russell, y, després de rebutjar-se per inútil una proposició sobre l'establiment d'un servey d'hotels afilats per les societats franceses pertanyents a la Federació, van donar-se per acabades les tasques del present Congrès.

El mateix dia va reunir-se la Comissió de Toponímia y Topografia Pirenenques, baix la presidència de nostre distingit consoci'l comte de Saint-Saud y assistència, entre altres, de MM. Belloc, Gaidoz, Maury, Meillon, Nogués, Marchand, De Roquette-Buisson, Reverdy, Sansot y capità Seauve; donant-se compte de varies excuses per no assistència, entre elles les de nostres companys senyors Torras y Casas-Carbó. Se donà compte de diferents obres sobre toponímia y de treballs topogràfics y geodèsics realitzats per individus de la Comissió. A proposta del president se prega a tots els pireneïstes que al fer les observacions baromètriques se faci ab tot mèto-de y precisió, enviant-les, si's vol, a la Comissió per a calcular-les uniformement y poder utilitzar-les per a'ls treballs topogràfics. M. Meillon notificà la

confecció d'un glosari topogràfic de la Bigorre com ensaig y contribució al glosari pireneic acordat pel Congrés de Tolosa, examinant escrupulosament més d'un centenar de noms d'aquella regió. S'entaulà discussió sobre ells, adoptant-se després gran nombre dels mateixos, y variant l'ortografia d'altres.

A les dugues hores d'oberta va aixecar-se la sessió.

Esports d'hivern a Catalunya. — Després de l'èxit de la passada temporada, la Secció d'Esports de Montanya del nostre CENTRE ha vingut treballant y preocupant-se pera la vinenta. A dit fi té'l projecte d'organisar diferents excursions y sortides pera la pràctica dels esports hivernencs, que seran coronades per la realisació d'un gran concurs de luges y skis, quals treballs preliminars estan ja molt avençats. L'animació y entusiasme que regna entre nostres companys es gran, essent molts els que's preparen pera concórrer a dits actes, equipant-se convenientment y esperant ab ansia les primeres nevades. El nostre Xalet-refugi d'Ull de Ter y el Santuari de Nurria, ont sembla podrà comptar-se ab l'habilitació d'un segur refugi, segons les gestions fetes prop del senyor administrador del mateix, l'actiu y simpàtic mossèn Eudald, seran, junt ab les poblacions de Ribes y Hostal de La Molina, punts a propòsit y preferits pera la mellor comoditat y èxit de dites sortides.

Al Montseny, y degut a l'amabilitat y complacencia de la senyora viuda Pons, podrà comptar-se ab l'habilitació d'un refugi a la casa de Sant Andreu de La Castanya. Mercès a l'entusiasme ab que dita idea fou rebuda per dita senyora y per ses simpàtiques filles Mercè y Joaquina, socis de la nostra Secció d'Esports de Montanya, s'arribà a un perfecte acord ab la Junta de la mateixa, y molt properament se començaran les obres, que quedaran acabades abans dels rigors del vinent hivern. Actualment també s'estan fent gestions pera conseguir l'habilitació de part del Santuari de Sant Segimon.

Tot això, y l'entusiasme que regna entre nostres socis de l'esmentada Secció, a la qual recentment hi han ingressat bon nombre de companys, responen de l'èxit de la vinenta temporada. El grupo de senyoretcs inscrites a la mateixa ha ofert animosament la seva cooperació, contribuint aixís a l'implantació dels esports d'hivern a nostra terra, en tant bona hora iniciada l'any passat pel nostre CENTRE EXCURSIONISTA.

Hi ha també l'intent d'assistir als grans concursos de 1910 que'l Club Alpi Francès ha organisat a Cauterets y Eaux-Bonnes.

QUART CONCURS INTERNACIONAL DE SKI. — Se celebrarà, com ja varem indicar temps endarrera, a Cauterets y Eaux-Bonnes durant els dies 28 a 29 de Janer del proper any 1910. La Companyia dels Ferro-carrils del Midi té acordat ja una rebaixa individual del 50 per 100 a tots els socis del Club Alpi Francès, a tot inscrit pera dit Concurs y a totes les societats excursionistes, a més d'uns bitllets reduits pera tots els demés concurrents.

Se té ja notícia de que hi concorreran equips suecs, noruecs, italians, austriacs y francesos, realisant-se ab dit motiu diversos actes, festes y excursions.

El Comitè Central Organizador està format pels senyors Cuénot, Duregne, Fayon, Meynot, Falisse, Cazenave, Cadart, Arné, Saint-Saud, Camboué, Berdon, Benezech, Le Bondidier y Gaurier. Hi han, además, Comitès locals a Eaux-Bonnes y a Cauterets, y altres de propaganda en diferents poblacions. Igualment està format el Gran Comitè Patronal y el Comitè d'Honor. Del primer ne formen part, entre altres, els ministres de Guerra, Justicia y Treballs públics de França; els embaixadors d'Italia, Espanya, Suiça, Austria, Suecia y Noruega; els prefectes dels Alts y Baixos Pireneus; els presidents dels Clubs Alpíns de França, Suiça y Italia y el del nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA; y dels segons, els senyors senadors y diputats francesos dels districtes pireneics; els presidents dels Ski-Clubs y societats esportives dels Pireneus; els de les Seccions pireneïques del C. A. F.; y nostre company D. Manuel Tey, en representació de la Secció d'Esports de Montanya del CENTRE.

En un dels vinents números donarem compte del programa detallat.

SECCIÓ METEOROLÒGICA

ESTACIÓ METEOROLÒGICA DE VIELLA (VALL D'ARÁN)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE SETEMBRE

TEMPERATURES (a l'ombra)				PRESSIONS BAROMETRIQUES A 0° Y AL NIVELL DEL MAR	
MITGES MENSUALS		MAXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS	
8 MATÍ	8 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	8 TARDA
11°.45	11°.85	26°.1 (dia 20)	4°. (dia 28)	766'3 mm.	766'5 mm.
ESTAT DEL CEL			Dies serens . . . 3 » nuvolosos. . . 9 » coberts. . . 14	Dies de pluja. . . 18 » de rosada . . . 9 » calamarda. . . 1	
TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 89'1 mm.				VENTS DOMINANTS	
8 MATÍ		8 TARDA			
Calmes		Id.			

J. S. S.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant integra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.